

**Foghs forslag
sammenhæng mellem tale, identitet og strategi**

Nielsen, Mie Femø

Published in:
MedieKultur

Publication date:
2008

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Nielsen, M. F. (2008). Foghs forslag: sammenhæng mellem tale, identitet og strategi. *MedieKultur*, 44, 16-26.
<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/mediekultur/article/view/1304/1207>

Foghs forslag

Sammenhæng mellem tale, identitet og strategi

Af Mie Femø Nielsen

Hvor fintunet kan selvfremsstillingen være i moderne politikeres fremtræden på tv? Hvordan kan man overhovedet arbejde analytisk med personlig fremtræden? Denne artikel diskuterer identitetsarbejde ud fra konversationsanalytiske begreber med henblik på at give et bud på, hvordan man kan analysere og diskutere et fænomen som 'profil'. Der eksemplificeres med et uddrag af en tv-duel fra folketingsvalget 2001 mellem Anders Fogh Rasmussen (daværende formand for Venstre og leder af oppositionen) og Poul Nyrup Rasmussen (daværende statsminister og formand for Socialdemokratiet), og det vises, hvordan Fogh formåede at fremstå som 'konstruktiv opponenter', hvilket korresponderede med Venstres valgslogan, "Tid til forandring".

Metodisk grundlag

Den i denne artikel anvendte metode til analyse af interaktionelle data er konversationsanalysen (Conversation Analysis, CA), en samtaleanalytisk metode, der udmærker sig ved at tage afsæt i audio- og/eller videooptagelser af autentiske interaktioner (dvs. ikke laboratoriedata eller forskerinterview), der transskriberes udførligt, hvorefter de underkastes datanære analyser med en induktiv tilgang. Formålet er at analysere, hvordan betydning forhandles lokalt, hvordan deltagerne bærer sig ad med at udføre deres interaktionelle projekter, og hvilken sammenhæng der er mellem social handling, turjob, turkonstruktion, prosodi, mimik og gestik. For at afdække den orden, de samtalende orienterer sig imod, søger analytikeren med denne metode at tage 'det fremmedgjorte blik' på sig og tage udgangspunkt i data, ikke i fordomme eller forestillinger.

Fremgangsmåden for den konversationsanalytiske metode er at a) vælge en sekvens; b) karakterisere handlingerne i sekvensen; c) analysere indpakningen af handlingerne, måden at udføre dem på, og hvad den siger om det gjorde og det omtalte; d) analysere hvad turtagning og turplacering siger om handlingerne og det omtalte; samt e) overveje hvad alt dette har af implikationer for deltagernes identiteter og relationer (Pomerantz & Fehr 1997). Derved kan den konversationsanalytiske tilgang til identitet i interaktionelle data ses i forlængelse af den ikke-essentialistiske, men social-

konstruktivistiske tilgang (Hall 1996; Brubaker & Cooper 2000).

Problemet profil

Hvad skaber en aktørs offentlige profil? Det gør naturligvis aktøren selv, dvs. aktørens adfærd indtil taletidspunktet og vedkommendes italesættelse af denne adfærd, hans eller hendes selvfortælling (Gergen 1997), i kombination med andre aktørers italesættelse af den pågældendes adfærd og andres kommentar til vedkommendes egen italesættelse af sin adfærd. Bliver noget sagt ofte nok om en person, kan det ende med at være en 'vedtagen sandhed' om vedkommende, i hvert fald indtil det lykkes for ham/hende eller andre at rekonstruere tidligere adfærd, så den kan ses i nyt lys, eller det lykkes personen at gøre nye ting, der er med til at forme en ny profil. Det er givetvis derfor, at man jævnligt ser 'åbenhjertige' interview, der viser offentlige aktører i 'et nyt lys', en tid efter at de har haft alvorlige problemer med deres profil. En profil er under løbende udvikling over tid; der kan arbejdes på den lokalt.

Når der tales om, hvordan en person 'er' eller 'fremstår', anvendes ofte adjektiver. De adjektiver, som andre aktører hæfter på en aktør, kan være såvel positive som negative. Eksempler er: engageret, grådig, målrettet, fanatisk, samarbejdsvillig, godgørende osv. Listen er nok ikke uendelig, men bestemt meget længere end dette.

Sådanne udsagn om en aktør i form af adjektiver kan ordnes i et færre antal kategorier af egenskaber. Det er således en klassisk diskussion inden for retorikken, hvad der gør en person troværdig. Af de tre appelformer *logos* (appel via fornuften), *pathos* (appel via følelserne) og *ethos* (appel via de karaktertræk eller 'dyder', man påberåber sig i sin selvfremsættelse), er det *ethos*, der bruges til at diskutere troværdighed med. Ifølge Aristoteles består et overbevisende *ethos* af 'phronesis' (klogskab og dømmekraft), 'areté' (moraliske karakter og gode menneskelige egenskaber) samt 'eunoia' (velvilje over for modtager). Disse tre 'dyder' rimer godt med moderne kommunikationsforskning og er ikke blevet tilbagevist som ikke-relevante (Kock 2004).

Men det er for det første et problem, at 'karakter' og 'egenskaber' kan rumme alskens adjektiver, jævnfør eksemplerne ovenfor. I stedet for Aristoteles' tre foreslåede dyder kunne man med mere nutidige termer tale om betydningen af at være 'kompetent', 'engageret', 'ærlig', 'medgørlig', 'idealistisk', 'konsekvent' og at arbejde med 'modtagerdesignet kommunikation'. Sådanne syv dyder ville være afgørende for en aktørs troværdighed, men de kan suppleres uendeligt afhængigt af konteksten, og hvad værre er: De kan hver især inddeles i flere dyder. Et eksempel på specificering af en dyd ville være dyden 'medgørlig', der kan specificeres til at være 'glad', 'samarbejdsvillig', 'åben', 'omsorgsfuld', 'fremkommelig', 'loyal' og 'humoristisk'. Disse kan så igen specificeres, ligesom de kan optræde som selvstændige dyder eller specificering af andre dyder. De er ikke hverken komplementære eller operationaliserbare (for yderligere diskussion af *ethos*, se Nielsen 2000:186f).

For det andet er problemet med sådanne 'dyder', som en aktør, offentlig eller ej, kan 'fremstå' med, at de er konstrueret: De udgør abstraktioner, en italesættelse af 'noget' ved aktøren. Hvor sidder medgørligheden eller dømmekraften? Det er ord, som man kan hæfte på en person eller en adfærd. Ingen – heller ikke analytikere – har adgang til data, der kan afgøre en persons karakter, hvad vedkommende 'rummer'. Såvel medaktører som analytikere har kun tre typer af data at bygge sådanne konklusioner – om en aktørs karakter, *ethos*, fremtræden eller profil – på. De tre typer data er: Hvad aktøren gør, hvad aktøren siger, og hvordan aktøren synes. Dertil naturligvis historikken i de tre typer data.

Vise, demonstrere og påstå

Men disse datatyper har ikke samme status. 'Show – don't tell' lyder et gammelt mantra inden for journalistikken. Det er der god mening i. Det har større effekt at vise noget end at påstå det. Begreber som 'showing', 'demonstrating' og 'claiming' kan bruges til at diskutere forskelle i tydeligheden af en persons handlinger (Schegloff 1972). Forskellen på at vise noget og at demonstrere det ligger mest i elegancen. Demonstrating X gør X til et mere centralt projekt for taleturen, og dermed for den talende, end showing gør. Der er således kvalitetsforskel på at vise, demonstrere og påstå noget, og forskellen har identitetsmæssige konsekvenser. Præcis derfor har det stor betydning, hvad en aktør gør, fx i en tv-duel. Handlinger, der kan udlægges til at være udtryk for et bestemt karaktertræk, står stærkere end påstande om samme karaktertræk. At sige noget sjovt er langt mere overbevisende end at påstå, at man er sjov. Tilsvarende er det at gøre noget i en tv-duel, der får seerne til at drage konklusionen 'konstruktiv', stærkere end at påstå, at man er det.

Det at fremstå med et bestemt karaktertræk, fx 'almindelig', er en præstation (Sacks 1984). 'Ordinary' er ikke bare noget man 'er', men noget man konstant og aktivt arbejder på, noget man 'gør'. Når jeg bringer dette ind her, er det ikke så meget for at diskutere Foghs og Nyrups forsøg på at fremstå almindelige, hvad der bestemt er et både interessant og (også politisk) relevant projekt. Det er imidlertid her min hensigt at sætte fokus på, hvordan social identitet i høj grad er noget, der interagerende præsteres. Man kan fx 'gøre være konstruktiv' i en debat. Det er en måde at komme fra *ethos*analysens uhåndterlige adjektiver til analyse af konkret interaktion.

I forlængelse af 'showing'-begrebet er sociale handlinger med til at forme en profil. Eksempler på sociale handlinger¹ er invitation, formaning, forslag, accept, afslag, forsvar, redegørelse osv. Der er lang tradition for at beskæftige sig med sociale handlinger inden for sociologien, først og fremmest med Parsons' teori om sociale systemer, hvor handling ses som kernen i sociale systemer (Parsons 1937) og som en basal enhed i interaktionen. Gennem handlinger interagerer mennesker, og handlingerne er sekventielt organiserede, som initierende noget, responderende på noget osv. Dette teoretiske arbejde har efterfølgende inspire-

ret mange forskere og medvirket til formuleringen af bl.a. socialkonstruktivismen (fx Berger & Luckman).

Handlinger er ikke alene med til at konstituere sociale systemer, men fortæller også noget om den handlende som person. Hvad en aktør gør, frekvensen af det, vedkommende gør, og måden, vedkommende gør det på, er med til at forme vedkommendes profil; er med til at konstruere vedkommendes sociale identitet. Hvis en aktør fx løbende bruger meget taletid og meget energi på at retfærdiggøre sine handlinger, så fremstår vedkommende som en, der er i forsvarsposition eller i hvert fald oplever at være det.

Samtaleidentitet og situeret identitet

Men sociale handlinger – som det at fremsætte et forslag – siger ikke blot noget i sig selv om den talende, det gør også disse handlingers sekventielle placering og deres integration med eventuelle andre taleturjobs og denne taleturs design. Der er en nøje sammenhæng mellem taleture og identitetskonstruktion.

Samtaleidentiteter er indbygget i moment-by-moment organisering af interaktionen, den proximale kontekst, hvordan de kan skifte tur for tur i løbet af interaktionen (Zimmerman 1998). Deltagerne påtager sig samtaleidentiteter i og med deres engagement i sekventielt organiserede aktiviteter: gennem initieringen af en handling. Disse identiteter er fx 'talende', 'rapportør' eller 'spørger'. Den initierede handling projicerer samtidig en reciprok identitet for øvrige deltagere i interaktionen, fordi initieringen af en given sekvens projicerer et begrænset råderum af relevante næste handlinger for den anden, fx 'lyttende', 'rapportmodtager' eller 'svarer'. Den projicerede identitet sikres ikke, men underlægges ratificering (i og med at den anden i interaktionen påtager sig den) eller revision (i og med at den anden lokaliserer et aspekt af handlingen som problemkilde og initierer reparatur). Dermed er diskursidentitet interaktionelt betinget snarere end determineret; det kræver samarbejde mellem parterne at få match mellem samtaleidentiteterne. At være på linje er således et interaktionelt anliggende.

Situerede identiteter kommer i spil inden for omgivelserne af særlige typer af situationer. Situationerne skabes og bevares gennem deltagernes

engagement i aktiviteter og respekt af dagsordener (den distale kontekst), som fremviser en orientering mod og en væren på linje med særlige sæt af identiteter, fx interviewer og interviewet. Orienteringen mod disse identiteter bygger på, at de underliggende samtaleidentiteter er på linje. Derved sammenkædes den proximale og den distale kontekst. Ved fx at skifte fra 'rapport' til 'angreb' gør A det relevant for B at skifte fra 'rapportmodtager' til i stedet at være 'anklaget'. Ved at skifte til 'forsvar' samarbejder B om match i diskursive identiteter og lader A bestemme, at situationen er 'B under anklage'. Det er derfor, at man kan skifte situation ved at skabe mismatch mellem diskursidentiteter.

At bringe samtaleidentiteter i spil knytter sig til parternes situerede identiteter, som igen knytter de lokale aktiviteter til stående sociale arrangementer og institutioner gennem parternes socialt distribuerede (tavse og eksplicite) viden og interaktionelle knowhow om de arrangementer/institutioner, der gør det muligt at producere repetitive, reproducerbare, genkendelige aktiviteter. Situerede identiteter, der orienteres mod, afgrænser og gør de ekstrasituationelle ressourcer tilgængelige, som deltagerne behøver for at udrette en given aktivitet. Det sker ved at artikulere de samtaleidentiteter, der er indlejret i den sekventielle organisering, der gør aktiviteterne mulige at udrette. Hermed bliver der hul igennem til social struktur og social orden, idet de institutionelle omgivelser bringes ind i talen og hjælper til at forme interaktionen, hvorved anledningen og dens institutionelle oprindelse aktualiseres.

Et eksempel fra en tv-duel

I det følgende vil jeg vise, hvordan en partileder laver identitetsarbejde på mikroniveau, som er i samklang med hans partis overordnede valgstrategi. Eksemplet er fra en tv-duel på TV2 under folketingsvalget i november 2001, hvor topkandidaterne, Poul Nyrup Rasmussen og Anders Fogh Rasmussen, der dengang var henholdsvis siddende statsminister og leder af oppositionen, mødtes for at krydse klinger. Vært var Jes Dorph Petersen. Når jeg lige har valgt denne duel, så er det, fordi den meget instruktivt viser Anders Fogh Rasmussens avancerede identitetsarbejde. Han fremsætter et forslag, og måden, han gør det på, får ham til at fremstå som en konstruktiv opposent til Nyrup og

den siddende SR-regering, hvilket spiller fint sammen med Venstres daværende valgslogan “Tid til forandring”. Fordelen ved at tage et så ‘gammelt’ eksempel er, at man er på behagelig afstand af den aktuelle politiske situation. I skrivende stund er det således Helle Thorning-Schmidt, der som formand for Socialdemokraterne er Anders Fogh Rasmussens primære konkurrent til statsministerposten. Afstanden i tid skulle gøre det lettere at løfte sig til det principielle i eksemplet, så det ikke bare bliver et indlæg i den løbende kommentatordebat om, ‘hvordan kombattanterne klarer sig’.

Jeg vil analysere tre uddrag, og disse uddrag bringes her i deres kronologiske rækkefølge (som ex 1, 3 og 4), som de optrådte i duellen. Jeg pointerer dette, fordi man undervejs måske vil kunne komme i tvivl om, hvorvidt dette nu også er tilfældet. I de pågældende uddrag præsenterer Fogh et forslag, og det er dette forslag, det *at* han stiller det, og *måden* han gør det på, der står i centrum for denne artikel. Han stiller forslaget i tredje del af udsendelsen, der fra værtens side er blevet defineret som en del af duellen, der skal handle om “ulande og terrorisme”. De to forudgående dele handlede om henholdsvis “udlændingepolitik” og “sundhedspolitik”.

Datauddraget læses lidt ligesom et teatermanuskript fra venstre mod højre, således at man først ser initialerne på den talende og derefter det sagte. Tal i parenteser angiver pauser i sekunder. Ord i firkantede klammer siges samtidig med en andens tale, som så også står nedenunder i firkantede klammer. Store bogstaver betyder, at det sagte siges med højere volumen. Understregning betyder,

at det sagte siges med særligt tryk. Kolon betyder, at den forudgående lyd trækkes ud og gøres lang. H’er i parenteser angiver aspireret tale, som når man ånder ud på et ord, hvorfor det fx kan angive latter eller hosten. Lighedstegn mellem to ord betyder, at de er sagt i umiddelbar forlængelse af hinanden, direkte påhængt. Små pile op eller ned angiver lokale intonationsbevægelser (over fx en stavelse), mens punktum/spørgsmålstegn/komma angiver globale intonationsbevægelser, henholdsvis faldende, stigende eller fortsættende intonation (over en hel turkonstruktionsenhed eller en hel taletur). Analysen af de viste uddrag kræver ikke nærmere indføring i samtaleanalyse, end der gives undervejs (særligt interesserede læsere kan henvises til bl.a. Nielsen 2001; Nielsen & Nielsen 2005).

Ex 1: Foghs forslag, del 1 (se side 20)

Her stiller Fogh altså et forslag. Det går ud på, at Venstre godt vil øge ulandsbistanden med henblik på at hjælpe i nærområderne. Årsagen angives at være, at det vil spare mange hundrede millioner kroner på asylsagsbehandlingen i Danmark. Det er dette forslag, jeg vil behandle i det følgende. Det må ikke forveksles med et andet og meget omtalt forslag fra Venstre i valgkampen op til denne udsendelse, der lød, at man ville skære ulandsbistanden med 1,5 milliard for i stedet at bruge pengene på at nedbringe hospitalernes ventelister. Hvorfor dette andet forslag er relevant at nævne her, vil jeg senere komme ind på.

Faktisk kalder Fogh det ikke selv et ‘forslag’. Det er mine ord. Han omtaler det som noget, han “godt [vil] sige her i aften”. Kigger man på, hvordan Fogh siger det, han godt vil sige, så præsenterer han det som havende relation til “det med ulandsbistanden”, som noget, der er “perspektiv i”, og det er “en ordning”, som “vi ku lave”. Heraf må man udlede, at han taler om noget fremtidigt, noget man kan gøre, og noget, som ikke allerede er virkelighed. Ydermere kan man udlede, at han har planlagt at sige det netop i denne duel. Han angiver at tale på Venstres vegne, og han vil godt sige det “her i aften”. Sekvensen indledes allerede med “så vil jeg gerne sige”, der ikke er foranlediget af det umiddelbart forudgående. Som baggrund for ex 1 kan i ex 2 ses, hvordan parterne lige inden har talt om deres respektive parlamentariske grundlag bag deres udenrigspolitik:

Ex 1: Foghs forslag, del 1

TV2 nov. 2001; 17:5-15

AF: så vil jeg gerne sige om det med ulandsbistanden
for det nævnte du jo også
(.)
PN: hm
AF: ↑jeg synes
der ville være et perspektiv i
hvis vi nu ku lave ↓følgende.
(.)
↑hvis vi ku lave en ordning,
(.)
øh hvor vi hjælper flygtninge
(.)
↑i nærområderne,
(.)
så ku vi godt fra Venstres side
være med til at ↑ø:ge ulandsbistanden,
(.)
det vil jeg godt sige her i aften,
så vil vi godt være med til at ø:ge ulandsbistanden
fordi hvis ↑vi ku hjælpe flygtningene i nærområderne
↑i flygtningecentrene,
nær det sted hvor de kommer fra
(.)
så vil vi spare r:igtig mange hundred millioner kroner
i [asylsagsbehandlingen] i Danmark

*Anders Fogh Rasmussen
formand for Venstre og (dåværende) leder af oppositionen*

*Poul Nyrup Rasmussen
(dåværende) formand for Socialdemokratiet
og (dåværende) statsminister*

Ex 2, passagen lige inden del 1 af Foghs forslag (se side 21)

Der er altså tale om et ret abrupt emneskift til et formentlig forberedt talepunkt, som Fogh nu bringer frem. Tilmed giver han talen malplacerings-

markering med ordene “så vil jeg gerne sige om det med ulandsbistanden for det nævnte du jo også”, der ikke alene udpeger det, der nu skal siges, som en del af det overordnede emne, men det retfærdiggøres også som et emne, der allerede er bragt op. Det er et ganske stort arbejde at udføre lokalt

Ex 2, passagen lige inden del 1 af Foghs forslag

TV2 nov. 2001; 16:20-17:8

PNR: ((flere linjer udeladt))
 er at vi sikrer en respekt om Danmark at vi placerer Danmark offensivt i forhold til vores alliancepartnere sådan at vi bruger det netværk der er bygget op af personkendskab af gensidig respekt som så skal omsættes i en offensiv placering for Danmark

JDP: Anders Fogh øh du er jo nok ikke uenig i noget af det Statsministeren sagde her overhovedet

AFR: nej jeg er jo enig med Poul Nyrup i at øh vi skal vise sammenhold solidaritet øh vi har været loyale i opposition og bakket op i om regeringens politik (.) så når Poul Nyrup nu taler om risikoen for intern splittelse i Danmark
 ((flere linjer af AFRs taletur udeladt))
 det vil sige at du har ikke orden i det ↑hus hvorimod øh de partier øh der vil støtte dannelsen af en ↑borgerlig regering de jo fuldstændig bakker op om en konsekvent udenrigspolitisk linje og solidariteten med USA og det er jeg glad for at mærke
 så vil jeg gerne sige om det med ulandsbistanden
 for det nævnte du jo også [(.)]↑jeg synes der ville være

PNR: [hm]

AFR: et perspektiv i hvis vi nu ku lave følgende

for at gøre en taletur emnemæssigt og sekventielt relevant på lige dette sted. Især når det gøres af én, der allerede *har* ordet.

Kigger man yderligere på eksempel 1, kan man se, at Fogh konstruerer det fremsatte som en hvis-så-konstruktion, hvor en betingelse fastslås (en ordning laves, hvor flygtninge hjælpes i nærområderne), en konsekvens fastslås (Venstre vil godt være med til at øge ulandsbistanden) og en baggrund eller retfærdiggørelse nævnes (spare penge i asylsagsbehandlingen i Danmark). Undervejs reproduceres hvis-så-konstruktionen, nu som en så-hvis-konstruktion, hvor konsekvensen er den samme (Venstre vil være med til at øge ulandsbistanden), men hvor betingelsen genbehandles tre gange med forskelligt design: “i nærområderne ↑ i flygtningecentrene, nær det sted hvor de kommer fra”, hvad der giver et meget tydeligt fokus på, hvor den hjælp skal foregå. Dette stærkt betonedede fokus hænger tæt sammen med den angivne retfærdiggørelse af forslaget (spare penge på asylsagsbehandlingen i Danmark).

At tale om noget som noget fremtidigt, der endnu ikke er virkelighed, som noget positivt², man vil være med til at gøre for nogen, noget, der er betinget af noget andet, noget, som har nogle konsekvenser, og som er drevet af nogle positive

intentioner, må tælle som et ‘forslag’. Deraf min kategorisering af Foghs tale som fremsættelsen af et forslag. Når jeg gør så meget ud af at vise, at der er tale om et forslag, så er det, fordi den efterfølgende tale sår tvivl om netop dette:

Ex 3: Foghs forslag, del 2 (se side 22)

Nyrup hævder nu, at han i sin tale ved Folketingets åbning ca. 5-6 uger tidligere har stået og talt om præcis det samme, vel at mærke ikke som et nyt forslag fra den siddende regerings side, men som en retfærdiggørelse af styrkelsen af allerede igangsatte initiativer, en videreførelse og udvidelse af en allerede eksisterende politik. Også Nyrup angiver nogle positive økonomiske konsekvenser: “vi kan hjælpe for hver krone tyve tredve gange mere end en traditionel ulandsbistand”. Her tales ikke om at spare på asylsagsbehandlingen i Danmark, men om at “hjælpe mere” for en billigere penge, få mere hjælp for pengene end ved “traditionel ulandsbistand”.

Dette bestrides ikke efterfølgende af Fogh. Der indledes ingen diskussion om, hvorvidt der allerede er tale om aktiv politik, og der indledes heller ingen diskussion om, hvem der kom først med dette forslag. Ofte ser man ellers politikere gå ind i en art

Ex 3: Foghs forslag, del 2

TV2 nov. 2001; 18:13-18

PN: ↑to ting.
 (.)
 Venstres formand.
 var der
 i salen,
 da jeg holdt min åbningstale
 (.)
 det jeg ↓sikker på.
 (.)
 det ↑husker ↓jeg.
 [du hørte også at jeg sagde]
 AF: [(ja det var jeg Poul)]
 PN: du hørte også at jeg sagde,
 at vi skal styrke vores indsats i nærområderne
 at vi kan hjælpe
 for hver krone
 tyve tredve gange mere
 end en traditionel ulandsbistand
 (.)
 det ↑gør vi alle↓re:de

Ex 4: Foghs forslag, del 3

TV2 nov. 2001; 19:29-31

AF: ved at så sparer vi penge
 på asylbehandlingen i Danmark
 ↑ve du hva Poul?
 det ville være en rigtig god forretning,
 spare pengene i Danmark, bruge dem på flygtninge
 i nærområderne
 så ku vi hjælpe tyve til tredve gange [så mange]

copyright-diskussion med identitetsmæssige implikationer, når de har enslydende forslag: Hvem fik det først, hvem har fjernet sig fra deres grundlag ved at nærme sig modpartens forslag, hvem har hele tiden foreslået noget, som de andre nu heldigvis også foreslår, fordi de omsider er kommet til fornuft osv. osv. Sådan en diskussion går parterne slet ikke ind i. Hvis jeg husker ret, er der oprindeligt tale om et Venstre-forslag, som SR-regeringen senere tog til sig og gjorde til deres politik, så det ville næppe have været umotiveret, hvis Fogh nu valgte at skose Nyrup og regeringen for at have taget Venstres forslag. Men Fogh gør intet i den retning. Hvad gør han så? Han genfremsætter forslaget:

Ex 4: Foghs forslag, del 3

For at rekapitulere: Foghs forslag er lige inden blevet fastslået som ikke nyt, som noget, som regeringen også mener og allerede gør, dvs. faktisk noget, som ikke rigtig kan tælle som et forslag. Alligevel sker der det, at Fogh genfremsætter forslaget, men han designer ikke denne genfremsættelse af forslaget som 'et genfremsat forslag'. Der er ikke nogen malplaceringsmarkering a la 'for lige at vende tilbage til' eller 'jeg vil godt lige igen sige' eller noget i den retning. Han fortsætter med at argumentere for forslaget, og han præsenterer tilmed forslaget som noget, han skal arbejde hårdt på at få Nyrup til at forstå fornuften i: "ve du hva Poul? det ville

være en rigtig god forretning”. Forslaget præsenteres altså som et forslag, der stilles i opposition til Nyrup, og dermed til regeringen, ikke som noget, de to er enige om. Og det selv om Fogh nu inkorporerer noget fra Nyrups tale. Hvor Fogh i første version talte om at “spare rigtig mange hundred millioner kroner i asylsagsbehandlingen i Danmark”, så taler han i sin anden version om at “hjælpe tyve til tredve gange så mange”, hvad der ligger meget tæt op ad Nyrups “vi kan hjælpe for hver krone tyve tredve gange mere end en traditionel ulandsbistand”. Alligevel præsenteres det som et forslag i opposition til Nyrup.

Når man ser på disse uddrag, så forekommer det oplagt at stille spørgsmålet: Hvorfor gør Fogh dette? Jeg har ingen baggrund for at udtale mig om Foghs intentioner med at gøre det, men jeg kan som analytiker sige, hvad han gør, hvordan han gør det, og hvad der kommer ud af det. Jeg mener, at Foghs tale på dette sted har store identitetsmæssige implikationer for både ham og Nyrup, og at disse er kommunikationsstrategisk interessante for Fogh. Hvad de to parter siger her, og måden de siger det på, får dem begge til at fremstå på en bestemt måde.

Foghs lokale identitetsarbejde

Når man stiller et forslag, så skaber man helt basalt en samtaleidentitet for sig selv som ‘forslagsstiller’, og man skaber en reciprok samtaleidentitet for øvrige deltagere som ‘forslagsmodtager’ (cf. Zimmerman 1998). Og når man ihærdigt argumenterer for sit forslag og forsøger at forklare sin modpart, hvorfor det er et godt forslag, der løser eksisterende problemer, så skaber man en situeret identitet for sig selv som ‘initiativtager til ændring af det bestående’, og man skaber en reciprok identitet for modparten som ‘forsvarer af det bestående’ og ‘uvillig til at løse foreliggende problemer’. Disse situerede identiteter gør Nyrup til ‘antagonist’ og Fogh til ‘protagonist’, det modsatte på lokalt plan i interaktionen end deres positioner som henholdsvis regeringsleder og udfordrer. Nyrup bliver den, der forsvarer det bestående ved at kæmpe imod Foghs nytænkende resultatorientering. Det er proximale identiteter, der har konsekvenser for de globale identiteter for en ‘leder af oppositionen’ og en ‘siddende statsminister’, der som en del af en valgkamp mødes i en tv-duel for et publikum.

Ved at italesætte sit forslag med “sige her i af-

ten”, “være med til” og “lave en ordning” konstruerer Fogh sig som ‘aktuel’, ‘samarbejdsorienteret’ og ‘handlingsorienteret’. Tilsammen er dette med til at få ham til at fremstå ‘løsningsorienteret’ og ‘fremadrettet’. Han gør endvidere kategorier som ‘en handlingens mand’ og ‘en der går efter bolden’ relevante.

Med erklæringerne om at ville “øge ulandsbistanden” og “hjælpe flygtninge” gør han kategorier som ‘hjælpearbejder’ og ‘politiker med omsorg for den tredje verden’ relevante. Det er påfaldende, så kraftigt ordet “øge” betones, hver gang det nævnes, hvad han ved første fremsættelse af forslaget gør to gange. Nyrups efterfølgende behandling af forslaget anvender slet ikke ordet “øge”, men taler om at “styrke indsatsen”. Dette for at sige, at der kan tales om det samme på mange måder, og at det gør en forskel, hvilken måde man vælger. Foghs version betoner det at give mere til fattige, mens Nyrups version betoner det at gøre mere af det samme.

Fogh aktualiserer samtidig en norm om at være godgørende, hvorved han uden at hævde at være godgørende får gjort sig til ‘en der vil gøre godt i verden’ og ‘en med et altruistisk sindelag’. Med retfærdiggørelsen “spare penge” gør han kategorier som ‘budgetansvarlig’ og ‘forretningsmand’ relevante, og han aktualiserer en norm om at være økonomisk ansvarlig. Kombinationen af det godgørende og det økonomisk ansvarlige er med til at konstruere ham som ‘ansvarlig’ og ‘bæredygtig’, hvad der ligger på et højere niveau. Det er strategisk interessant for en statsministerkandidat, hvis parti har været anklaget for at ville tage penge fra verdens fattigste med forslaget om at beskære ulandsbistanden, dvs. med aktualiserede negative værdier som selvished og ubarmhertighed. Når Nyrup i sin respons ikke favner forslaget, men blot argumenterer for, at det foreslåede allerede sker, så fremstår han ikke lige så ivrig som Fogh efter at gøre godt for de fattige, løse verdens problemer og samtidig være økonomisk ansvarlig.

Via dette interaktionelle arbejde på lokalt plan i talen præsenterer Fogh et forslag til nye initiativer, der vil løse nogle problemer. Han præsenterer forslaget i opposition til den siddende regering. Der ved ‘gør han være konstruktiv’, ‘gør være et frisk alternativ’ (men stadig med politisk erfaring og i stand til at lede landet – ikke for frisk et alternativ). Dermed gør han det sandsynligt, at Venstre er i stand til at skabe forandring, og han gør det sandsynligt, at den siddende regering er udbrændt

og primær årsag til problemerne. Han præsenterer Venstre som et alternativ til den siddende regering. For at kunne overbevise offentligheden om, at forandring *vil* ske, hvis Venstre kommer til magten, så må han sandsynliggøre, at Venstre vil føre en ny politik og har nye initiativer til dette. Forandring vil være et resultat af nye initiativer og en ny politik, og han må sandsynliggøre, at den siddende regering ikke har nye initiativer og ikke har en ny politik, men blot forsvarer det bestående og ikke kan stille noget op ved de problemer, som alle er blevet enige om skal løses.

Alt dette sandsynliggør Fogh ved at komme med et konstruktivt forslag til noget, der skal løse nogle vedtagne problemer, og vel at mærke ved at præsentere det som et forslag, der er i modstrid med, hvad regeringen vil, kan og gør. Dermed hænger Foghs tale helt lokalt i en konkret tv-duel fint sammen med det overordnede valgkamp slogan for Venstre: "Tid til forandring". Dette kampagneslogan sandsynliggør og levendegør han lokalt med sin egen tale, og dette taleprojekt gives en så fremtrædende status, at det gøres overordnet andre vigtige interaktionelle hensyn, idet lokal sekventiel relevans, tidlig logik og distal kontekstuel relevans (i den konversationsanalytiske betydning 'uden for den lokale sekventielle kontekst') sættes ud af kraft.

Nyrup på sin side samarbejder symbiotisk med Foghs projekt i denne del af duellen. Han fremstår lidt træt og hovedrystende over for Foghs forslag, mens han forsikrer, at "vi gør det allerede". Han taler endvidere om, hvad de "skal" og "kan", mens Fogh taler om, hvad de gerne "vil", hvad der også får Nyrup til at fremstå mere pligtbetonet og låst til nutidens muligheder, mens Fogh fremstår mere fremadrettet og ukonventionel. Nyrup taler om, hvad der allerede er tilfældet, mens Fogh sprogligt set skaber hypotetiske verdener gennem formuleringer som "ville være et perspektiv", "ville være en rigtig god forretning" og "kunne hjælpe". Skulle man være en smule venlig over for Nyrup, kunne man nok hævde, at det ville være vanskeligt at se, hvad han ellers skulle gøre. Men modsat kan man se, at Fogh ingen problemer har med at producere noget, der ligner absurd tale. Han taler således ihærdigt om noget nutidigt, som var det ikke nutidigt, men kun potentielt fremtidigt (som hvis han foreslog Nyrup at udskrive valg eller Jes Dorph Petersen at blive tv-vært). Han har heller ingen problemer med at konstruere en diskrepans mellem sin og modpartens holdninger, selv om modparten

gør en del for at forsikre ikke bare sin enighed, men også sin egen aktive handlen på denne holdning ("vi gør det allerede"). Så når Fogh kan tale 'absurd' eller 'surrealistisk', burde der heller³ ingen problemer være for Nyrup i at gøre det samme.

Hvis man vil indvende, at Fogh 'blot' scorer nogle billige point, så er spørgsmålet, om denne indvending allerede blev formet under et første gennemsyn af debatten i kampens hede, eller om indvendingen først blev til efter at have set udskriften og læst analysen. Efter debatten var der mig bekendt ingen debat om dette, hvorfor det er sandsynligt, at ingen seere lagde eksplicit mærke til det, hvorfor adfærden blot glider ind i en mere overordnet bedømmelse af ham som aktør, og hvordan de to kombattanter 'klarede debatten'. Det subtile består i, at det helt lokale identitetsarbejde matcher det overordnede politiske projekt. Potentielt er 'absurd' adfærd omkostningsfyldt, hvis en årvågen vært eller vakse kommentatorer griber fat i det. Fogh ville kunne have risikeret en debat om troværdighed og designerpolitik, som ikke ville have været gavnlige midt i en valgkamp. Pointen her er ikke, at avanceret identitetsarbejde er surrealistisk eller narrer folk, tværtimod er stærkt identitetsarbejde på lokalt niveau altafgørende for at fremstå ægte i det samlede billede. Identitetsarbejdet er blot meget iøjnefaldende i analytisk henseende, når logikken svigter.

Hvad Fogh får ud af at fremsætte sit forslag er altså først og fremmest, at han 'gør' at være konstruktiv opponent. Han fremstår fremadrettet, engageret, løsningsorienteret, indtrængende og aktivt arbejdende for både at gøre godt i verden og spare penge. Han fremstår umiddelbart som en, der ikke er bange for at bløde op på sit eget forslag om at bringe ulandsbistanden ned, hvis det kan vise sig at være gavnligt for flygtninge og finanser at gøre det. Det medvirker til at skabe en profil – helt lokalt på dette sted – som en konstruktiv opponent. Hvorimod Nyrup fremstår som en, der er lidt tung at danse med, en, som forsvarer det bestående, og som ikke kan se, hvordan noget kan blive bedre, end det allerede er. Jo mere Nyrup forsøger at afmontere forslaget ved at henvise til eksisterende praksis, desto mere afvisende fremstår han over for forslaget, og desto stærkere fremstår han som en, der forsvarer det bestående. I stedet kunne Nyrup skifte situation ved at skabe mismatch mellem diskursidentiteter, ved at vælge at slå ind på samme surrealistiske kurs ved fx glad at omfavne forslaget, rose Venstre for at komme SR-regeringen i

møde og invitere til forhandlinger om, hvordan man kunne gøre mere for at øge ulandsbistanden. Derved ville han fremstå mere positiv, fremadrettet, løsningsorienteret og imødekommende og samtidig sætte Fogh i en kattedpine, fordi sådan en forhandling ville være i modstrid med det andet forslag om at beskære ulandsbistanden med 1,5 mia. kr. Fogh ville være nødsaget til at begynde at argumentere imod sit eget forslag eller at forklare forholdet mellem de to forslag. En vaks og uvildig tv-vært kunne også have lagt op til dette (se teknikker hertil i Nielsen 2001).

Det er vigtigt at betone, at der er tale om et lille uddrag af en enkelt tv-duel, om end en vigtig sådan, hvorfor der her ikke er tale om en analyse af de to parter samlede offentlige profil eller af deres facetterede sociale identitet. Men hvis der er konsistens i parternes lokale fremtræden, og det ikke lykkes dem selv eller andre imens og/eller efterfølgende at italesætte og rekontekstualisere deres lokale adfærd, så kan sådan adfærd summere op til et billede.

Lessons and implications

Som snapshot betragtet giver eksemplet indblik i en moderne toppolitikers selvfremsstilling. Analysen rejser spørgsmålet, om vi fremover vil se mere surreel gøren og laden på mikroniveau med henblik på at fremstå på en bestemt måde. Det er muligt, men ikke noget, der særskilt må tilskrives Anders Fogh Rasmussen eller Venstre. Analyser af interaktion med Helle Thorning Schmidt, Naser Khader, Margrethe Auken, Pia Kjærsgaard, Villy Søvndal (og alle mulige andre mennesker) vil tilsvarende give eksempler på lokalt identitetsarbejde. Umiddelbart forekommer Fogh og Søvndal imidlertid at have bedre fat om sammenhængen mellem det lokale identitetsprojekt og det større politiske projekt, men det må forblive en udokumenteret påstand. For den konversationsanalytiske metodes svaghed er netop, at ligesom den ikke kan bruges til at udtale sig om det intentionelle niveau, så kan en analyse som den forudgående heller ikke bruges til at udtale sig om frekvensen af en handling eller en aktørs samlede image. Det ville kræve, at metoden blev anvendt på langt større datamængder.

Det er formentlig passé for politikere at gå hen til publikumsafspærringerne og klappe børn på håret for selv at fremstå menneskelige og i samklang med folket. I dag får sådan en handling vel først

og fremmest (i det mindste i vores del af verden) en politiker til at fremstå populistisk. Til gengæld kan man foreslå noget, som det er logisk umuligt at foreslå, med det resultat at fremstå som en konstruktiv opponenter og ikke usammenhængende og med behov for ajourføring af den politiske situation. Og modparten, der ellers har al mulig grund til at modarbejde, at konkurrenten fremstår positivt, kan samarbejde symbiotisk om det.

Referencer

- Brubaker, Rogers and Frederick Cooper 2000. "Beyond 'identity'", i *Theory and Society* 29 (1): 1-47.
- Gergen, Kenneth J. 1997. *Virkelighed og Relationer – Tanker om sociale konstruktioner*. Dansk Psykologisk Forlag. Oversat fra: *Realities and Relationships. Soundings in Social Construction*, 1994, Harvard University Press.
- Hall, Stuart 1996. "Introduction: Who Needs 'Identity'?", i Hall, Stuart & du Gay, Paul (Eds): *Questions of Cultural Identity*. London: Sage.
- Nielsen, Mie Femø 2000. *Under lup i offentligheden – introduktion til public relations*. København: Samfundslitteratur.
- Nielsen, Mie Femø 2001. *Replik til journalistikken. Mikroanalyse af medieinterviewet*. København: Akademisk Forlag.
- Nielsen, Mie Femø og Søren Beck Nielsen 2005. *Samtaleanalyse*. Forlaget Samfundslitteratur.
- Pomerantz, A. & Fehr, B.J. 1997. "Conversation Analysis: An Approach to the Study of Social Action as Sense Making Practices", i van Dijk, T. A. (Ed.): *Discourse as Social Interaction*. London: Sage Publications, pp. 64-91.
- Sacks, Harvey 1972a. "On the analyzability of stories by children", i J.J. Gumperz, & D. Hymes (Ed.): *Directions in sociolinguistics: the ethnography of communication*. New York: Rinehart & Winston, pp. 325-45.
- Sacks, Harvey 1972b. "An initial investigation of the usability of conversational data for doing sociology", i D. Sudnow (Ed.): *Studies in Social Interaction*, New York: Free Press.
- Sacks, Harvey 1984. "On doing 'being ordinary'", i J. Maxwell Atkinson & John Heritage: *Structures of Social Action*. Cambridge University Press, pp. 413-429.
- Sacks, Harvey and Emanuel A. Schegloff 1979. "Two Preferences in the Organization of Reference to Persons and Their Interaction", i George Psathas (Ed.): *Everyday Language: Studies in Ethnomethodology*, pp. 15-21. New York: Irvington Publishers.
- Schegloff, Emanuel A. 1972. "Notes on a Conversational Practice: Formulating Place", i David Sudnow (Ed.): *Studies in Social Interaction*. New York: Free Press. pp. 75-119.
- Schegloff, Emanuel A. 1984. "On some questions and ambiguities in conversation", i Atkinson, J. Maxwell & Heritage, John (eds.): *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis, Studies in Emotion and Social Interaction*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Schegloff, Emanuel A. 1990. "On the Organization of Sequences as a Source of 'Coherence' in Talk-in-Interac-

- tion", i Bruce Dorval (ed.): *Conversational Organization and Its Development*. Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Schegloff, Emanuel A. 1992a: "To Searle On Conversation: A Note in Return", i John R. Searle et al.: *(On) Searle on Conversation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, pp. 113-128.
- Schegloff, Emanuel A. 1992b: "Introduction", i Sacks: *Lectures on Conversation* (2 Vols.), edited by Gail Jefferson. Oxford: Basil Blackwell.
- Schegloff, E.A. 1996. "Some practices for referring to persons in talk-in interaction: a partial sketch of a systematics", i B. Fox (Ed.): *Studies in Anaphora*, pp. 437-485. Amsterdam: John Benjamins.
- Schegloff, Emanuel A. 2007: "A tutorial on membership categorization", i *Journal of Pragmatics*, Volume 39, Issue 3, pp. 462-482 (March 2007), Mie Femø Nielsen and Johannes Wagner (Eds.): *Special Issue: Diversity and Continuity in Conversation Analysis*, pp. 441-634.
- Thomas, Jenny 1995: *Meaning in interaction. An introduction to pragmatics*. London & New York: Longman.
- Zimmerman, Don H. 1998. "Identity, Context and Interaction", i Charles Antaki & Sue Widdicombe: *Identities in Talk*. London: SAGE Publications.
2. Politisk set er det naturligvis ikke en selvfølge, at der er tale om et 'godt' forslag, eller om at man 'gør godt' for nogen. Et parti som Dansk Folkeparti vil givetvis kalde et forslag om at øge ulandsbistanden 'dårligt', eftersom de i samme valgkamp og også ved andre lejligheder har talt om at gøre ulandsbistanden mindre. Ud fra den måde, Fogh fremsætter forslaget på, kan man også godt have sin tvivl om, hvem han gerne vil gøre godt for. Så-delen handler om at øge ulandsbistanden, hvorfor dette er kernen i forslaget. Men baggrunden angives at være muligheden for at spare penge, mens hvis-delen handler om at hjælpe i nærområderne. Det er altså den danske statskasse, der stilles forslag om at gavne, og en betingelse for at kunne gøre dette er at styrke indsatsen i nærområderne. Hjælpen til flygtningene præsenterer han således som et middel til at spare penge på asylsagsbehandlingen i Danmark.
 3. Ved valget inden i 1998 havde Nyrup fx ingen problemer med at love efterlønsgaranti og udstille Venstre og Uffe Ellemann Jensen som de store skurke, der i modsætning til ham og Socialdemokratiet ville afskaffe efterlønnen, hvis ikke vælgerne valgte ham til at beskytte den for dem – hvorefter han straks efter valget gik i gang med at arbejde på at forringe den og indskrænke mulighederne for at få efterløn. Teknisk set er der naturligvis forskel på at foreslå noget i opposition til modparten, som allerede er gældende og indført af denne, og så at fremstille sig som en, der i opposition til modparten kæmper *for* noget, som man derefter delvist arbejder aktivt på at gå *imod*. Men manøvren med at præsentere modparten som modstander af eget gode projekt er den samme, og det ubesværede forhold til skift mellem modpolerne i om noget ikke findes eller ej, om noget skal ske eller ej, om noget skal forsvares eller bekæmpes, har også lighedspunkter.

At der politisk set med forringelsen af efterlønnen kunne være tale om et forsvar af efterlønnen på langt sigt (disse er de to primære og modstridende italesættelser af valget 1998 og den efterfølgende efterlønsreform), og at der nationaløkonomisk set kunne være gode grunde til at gøre noget ved efterlønnen, forholdet jeg mig slet ikke til.

Mie Femø Nielsen er lektor, ph.d., ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet.

Noter

1. Det sociologiske handlingsbegreb minder på visse punkter om sproghandlingsbegrebet, udviklet senere af Austin og Searle. Sproghandlingsbegrebet er efterfølgende blevet kritiseret (se blandt mange andre Schegloff 1984, 1990, 1992a, 1992b; Thomas 1995; Nielsen & Nielsen 2005).